

نعمتی زرگران، مرتضی

شهید دکتر محمدجواد باهنر، مبارزات، مواضع و دیدگاه‌ها

تألیف: مرتضی نعمتی زرگران

تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۳.

۴۰۸ ص. - (مرکز اسناد انقلاب اسلامی: ۳۲۹.

شخصیت‌ها: ۲۲)

ISBN 964- 419- 037- 8 - ۲۵۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه ۳۶۷-۳۵۳.

۱. باهنر، محمدجواد، ۱۳۱۲ - ۱۳۶۰ سرگذشتنامه.

۲. ایران - تاریخ - جمهوری اسلامی - ۱۳۵۸ - شهیدان - سرگذشتنامه.

الف. مرکز اسناد انقلاب اسلامی.

ب. عنوان.

۹۵۵/۰۸۴۲۰۹۲ DSR۱۶۶۸/۲۷

کتابخانه ملی ایران ۳۸۹۹۱ - ۸۳م

شهید دگتر محمد جواد باهنر

مبارزات، مواضع و دیدگاه‌ها

www.ketab.ir

انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی

عنوان: شهید دکتر محمدجواد باهنر مبارزات، مواضع و دیدگاه‌ها

تألیف: دکتر مرتضی نعمتی زرگران

نوبت چاپ: اول، بهار ۱۳۸۴

شمارگان: ۳۰۰۰ قیامت: ۲۵۰۰ تومان

حروف چینی و لیتوگرافی: انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی

چاپ و صحافی: چاپخانه مرکز اسناد انقلاب اسلامی

شابک: ۹۶۴-۴۱۹-۰۳۷-۸

ISBN: 964-419-037-8

کلیه حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران، خیابان شریعتی، نرسیده به میدان قدس، روبروی پمپ‌بنزین اسدی، پلاک ۲۰۹۴،

مرکز اسناد انقلاب اسلامی، صندوق پستی ۱۹۳۹۵/۳۸۹۶ تلفن: ۲۲۱۱۱۹۳، تلفکس: ۲۲۱۱۱۷۳

www.irdc.org

نمایندگی‌های فروش در تهران:

- خ انقلاب اسلامی، خ ۱۲ فروردین، تلفن: ۶۴۶۰۱۴۶، بخش روایت
- بخش کوهسار: خ انقلاب اسلامی، خ اردی‌بهشت، تلفن: ۶۴۹۲۵۴۱
- خ انقلاب اسلامی، تلفن: ۶۴۱۰۲۰۳، کتابفروشی دانشکده حقوق دانشگاه تهران
- شبکه اندیشه: م انقلاب اسلامی، ابتدای خ آزادی، تلفن: ۶۹۲۵۱۲۷
- خ انقلاب اسلامی، بین فرصت و رامسر، تلفن: ۸۸۴۵۳۸۶، کتابفروشی میزان
- مرکز صریح: خ انقلاب اسلامی، مقابل در دانشگاه تهران، تلفن: ۶۹۵۴۱۰۸
- م فردوسی، خ سپهبد قری، تلفن: ۸۸۹۷۸۱۲، روایت فتح
- بخش مقداد: افسریه، ۱۵ متری اول، تلفن: ۹۱۲۳۰۵۷۷۱۵
- خ شریعتی، قبل از پل سیدخندان، تلفن: ۸۵۰۵۵۱۳۰۱۵، فرهنگسرای اندیشه
- کتاب ما، خ شریعتی، نرسیده به میدان قدس، تلفن: ۲۲۱۶۰۰۷۸
- خ پاسداران، خ زمرد، تلفن: ۲۸۵۶۱۲۴۰۵، نشر فرهنگ و معارف اسلامی
- کتابفروشی ساقدوش، خ پاسداران، بوستان دوم، تلفن: ۲۹۴۹۷۶۱۰۲

فهرست مطالب

۱۱	 مقدمه
۱۳	 پیش‌گفتار
	فصل اول:

۱۷	 زندگی‌نامه
۱۹	 (۱-۱) تولد
۲۲	 (۱-۲) زندگی خانوادگی
۲۹	 (۱-۳) اخلاق
۳۴	 (۱-۴) زندگی علمی
۳۶	 (۱-۵) زندگی فرهنگی و اجتماعی
۳۹	 (۱-۶) زندگی سیاسی

فصل دوم:

۴۵	 مبارزات شهید باهنر قبل از پیروزی انقلاب اسلامی
۴۷	 (۲-۱) زمینه‌های مبارزات مذهبی - سیاسی به رهبری امام خمینی
۴۹	 (۲-۲) بنیان‌گذاری «مکتب تشیع»
۵۳	 (۲-۳) آغاز دهه‌ی ۴۰ و همکاری با جمعیت مؤتلفه‌ی اسلامی
۵۹	 (۲-۴) سال ۱۳۴۱ و مخالفت با رفراندوم و حمله به فیضیه
۶۱	 (۲-۵) قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ و نقش شهید باهنر
۷۶	 (۲-۶) سال‌های ۱۳۴۳ تا ۱۳۵۶
۸۹	 (۲-۶-۱) فعالیت در مسجد جلیلی
۹۱	 (۲-۶-۲) شرکت در جلسات مکتب حسین (ع)
۹۳	 (۲-۶-۳) فعالیت در مسجد هدایت

- ۱-۳-۶-۲) فعالیت دبیرستان کمال ۱۰۱
- ۷-۲) پایه گذاری «جامعه‌ی روحانیت مبارز تهران» ۱۱۵
- ۱) سال‌های ۱۳۵۶-۱۳۵۷ (سال‌های انقلاب) ۱۲۱
- ۳-۲-۷-۲) هجرت امام خمینی به پاریس ۱۲۷
- ۱-۴-۷-۲) عضویت شهید باهنر در کمیته‌ی نفت ۱۳۳

فصل سوم:

- مسئولیت‌های شهید باهنر بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ۱۵۳
- ۱-۳) عضویت در شورای انقلاب ۱۵۶
- ۲-۳) زمینه‌های منازعات اول انقلاب ۱۵۷
- ۳-۳) مشارکت در تأسیس حزب جمهوری اسلامی ۱۶۲
- ۴-۳) عضویت در مجلس خبرگان ۱۶۹
- ۵-۳) تصرف سفارت آمریکا و استعفای دولت موقت ۱۷۰
- ۶-۳) نماینده‌ی شورای انقلاب در وزارت آموزش و پرورش ۱۷۳
- ۷-۳) ریاست جمهوری بنی‌صدر و موضع حزب جمهوری اسلامی و شهید باهنر ۱۷۸
- ۸-۳) انتخاب به عنوان وزیر آموزش و پرورش ۱۸۳
- ۹-۳) تداوم اختلافات دکتر باهنر و هم‌فکرانش با بنی‌صدر ۱۹۲
- ۱۰-۳) آغاز حرکت‌های مسلحانه و شهادت دکتر بهشتی ۲۰۹
- ۱۱-۳) انتخاب دکتر باهنر به سمت دبیر کلی حزب جمهوری اسلامی ایران ۲۱۰
- ۱۲-۳) انتخاب رجایی به ریاست جمهوری (فصل جدید حیات جمهوری اسلامی) ۲۱۴
- ۱۳-۳) انتخاب دکتر باهنر به سمت نخست‌وزیر ۲۱۵
- ۱۴-۳) برنامه‌ی دولت دکتر باهنر ۲۲۳
- ۱- در زمینه‌های فرهنگی: ۲۲۵
- ۲- در زمینه‌های اقتصادی: ۲۲۶

۲۲۶	۳- در زمینه‌های خدماتی:.....
۲۲۶	۴- در زمینه‌های سیاسی:.....
۲۲۷	برنامه‌ی وزارت نفت.....
۲۲۸	برنامه‌ی وزارت بازرگانی:.....
۲۲۹	برنامه‌ی وزارت امور خارجه - سیاست خارجی.....
۲۳۱	برنامه‌ی وزارت صنایع و معادن - برنامه‌ی صنعتی.....
۲۳۲	رئوس برنامه.....

فصل چهارم:

۲۳۵	مواضع شهید باهنر پس از پیروزی انقلاب اسلامی.....
۲۳۷	۴-۱) آزادی اول انقلاب و تبعات آن.....
۲۴۰	۴-۲) انقلاب فرهنگی در دانشگاه‌ها.....
۲۴۸	۴-۳) تعهد یا تخصص.....
۲۴۹	۴-۴) ناامنی و اغتشاش در مدارس.....
۲۵۳	۴-۵) پاک‌سازی در آموزش و پرورش.....
۲۵۷	۴-۶) سپاه و بسیج.....
۲۵۹	۴-۷) تصرف سفارت آمریکا و قطع رابطه با آن کشور.....
۲۶۱	۴-۸) جنگ تحمیلی.....
۲۶۴	۳-۹) روحانیت و مسئولیت سیاسی.....

فصل پنجم:

۲۶۹	دیدگاه‌های شهید دکتر محمدجواد باهنر.....
۲۷۱	۵-۱) اسلامی بودن انقلاب.....
۲۷۵	قرائت دوگانه از اسلام.....
۲۷۶	نقش مساجد در انقلاب.....
۲۷۷	نقش نهضت عاشورا در انقلاب اسلامی.....
۲۷۹	۵-۲) سه عامل پیروزی انقلاب اسلامی.....

۲۸۳	 (۵-۳) نقش احزاب در پیروزی انقلاب اسلامی
۲۸۶	 (۵-۴) انقلاب اسلامی، یک انقلاب فرهنگی
۲۸۹	 (۵-۵) جهانی بودن انقلاب اسلامی
۲۹۱	 (۵-۶) هدف اصلی انقلاب: دفاع از مستضعفین
۲۹۳	 (۵-۷) آفات انقلاب
۲۹۵	 (۵-۸) سه محور قانون اساسی
۲۹۸	 (۵-۹) رهبری اسلامی و مردم
۳۰۷	 (۵-۱۰) رهبری امام خمینی
۳۰۹	 (۵-۱۱) قانون‌گذاری در نظام جمهوری اسلامی و نقش مجلس
۳۱۳	 (۵-۱۲) علم و روشن فکر در اسلام
۳۱۹	 روشن فکر در اسلام
۳۲۰	 (۵-۱۳) حزب و تشکل
۳۲۲	 (۵-۱۴) سیاست خارجی
۳۲۸	 (۵-۱۵) نهضت ملی شدن صنعت نفت و نقش آیت الله کاشانی
۳۳۰	 (۵-۱۶) مشروطیت
۳۳۳	 نتیجه
۳۳۷	 تصاویر
۳۶۷	 فهرست منابع
۳۷۵	 فهرست اعلام

مقدمه

بدون شک یکی از راه‌های شناخت ماهیت یک کنش سیاسی، به ویژه اقدامات انقلابی که به لحاظ ماهیت، نیازمند تحرک و پویایی بیشتر و انگیزه‌های قوی‌تری است، شناخت رهبران آن است. در فهم ماهیت انقلاب اسلامی، درک این موضوع که خاستگاه رهبران، فرهنگ و مکتبی که از آن الهام گرفته‌اند، اقداماتی که انجام داده‌اند و منجر به مشارکت سیاسی مردم و توده‌های انقلابی شده‌اند، همگی از ضروریات یک مطالعه‌ی همه‌جانبه است.

کتاب حاضر که در راستای طرح تدوین انقلاب اسلامی از سوی مرکز اسناد انقلاب اسلامی ارائه شده است، زندگی دانشمند شهید «دکتر محمدجواد باهنر» را مورد کنکاش و ارزیابی قرار داده است. دکتر باهنر سالیان مبارزه و روشنگری را به امید برپایی یک نظام نوین اسلامی در کنار دیگر یاران امام آغاز و سپری کرد. در طلیعه‌ی انقلاب اسلامی هنگامی که در ۱۲ شهریور اولین راه‌پیمایی و اعتراض، به سبک بدیع به اجرا درآمد، دکتر محمدجواد باهنر قبل از اقامه‌ی نماز عید فطر در تپه‌های قیطریه سخنرانی کرد.

زمانی بیش از سه سال از این واقعه نگذشته بود که پیکر سوخته‌ی دانشمند شهید دکتر محمدجواد باهنر در ۸ شهریور ۱۳۶۰ به عنوان نخست‌وزیر دولت انقلابی و مکتبی جمهوری اسلامی ایران بر دوش

مردم وفادار تشییع شد. وداع توده‌های میلیونی با وی و رئیس‌جمهور شهید «محمدعلی رجایی»، از صحنه‌های تاریخی و به یاد ماندنی انقلاب است و بر آگاهی و عزم مردمی دلالت می‌کند که رهبران خود را بدون فرایند اعتمادسازی انتخاب نکرده بودند. مردم در شهید باهنر و امثال او علم، تعهد، تقوی، اسلام‌گرایی و خدامحوری، ساده‌زیستی و مهربانی می‌یافتند که رمز بقا و جاودانگی آنان در تاریخ انقلاب اسلامی شد. مرکز اسناد انقلاب اسلامی برحسب رسالت خود اقدام به انتشار این مجموعه کرده و امیدوار است که بخشی از دین خود را نسبت به این شهید گرانقدر انقلاب اسلامی ادا نماید.

در پایان از مؤلف محترم مدیر و کارشناس گروه تاریخ و آقایان علی کردی و دکتر علی‌رضا سلطانی؛ مدیر و کارشناس گروه تاریخ، آقای دکتر اکبر اشرفی، مدیر بخش تحقیق؛ آقای دکتر غلامرضا خواجه‌سروی، معاون پژوهشی و همکاران پرتلاش معاونت محترم انتشارات قدردانی می‌کنیم.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی

پیش گفتار

بدون شک انقلاب اسلامی ایران یکی از مهم ترین انقلاب های قرن بیستم است. این انقلاب در عین آن که ویژگی های مشترکی با انقلاب های دیگر دارد، از ویژگی های منحصر به فردی نیز برخوردار است که از جمله ی آن ها می توان به ویژگی های مذهبی و فرهنگی و مسالمت جویانه بودن آن اشاره نمود. انقلابی که به نیروی مردمی تکیه داشت و سازمانی یا حزبی مشخص در هدایت آن نقش ایفا ننمود.

یکی دیگر از ویژگی های منحصر به فرد انقلاب اسلامی ایران ویژگی های رهبران آن است. به غیر از امام خمینی که شخصیت اول و محوری انقلاب است و این تحول مهم قرن بیستم با نام وی گره خورده، سایر رهبران و اشخاص مؤثر در پیروزی انقلاب اسلامی نیز به دلیل غالب بودن ویژگی مذهبی در آن ها، با رهبران سایر انقلاب ها تفاوت دارند.

بررسی نقش شخصیت ها در انقلاب اسلامی ضمن آن که به شناخت بیشتر آن ها کمک می کند، در عین حال شناخت بیشتر انقلاب اسلامی را به دنبال خواهد داشت که هرگونه پژوهشی درباره ی انقلاب اسلامی بدون تجزیه و تحلیل نقش رهبران و شخصیت های مؤثر آن، پژوهش کاملی نخواهد بود.

از طرفی، هرچه بیشتر با شخصیت‌های روحانی و مذهبی که در تاریخ انقلاب، نقش داشتند آشنا شویم، شناخت ما از روح و بطن انقلاب اسلامی بیشتر خواهد شد.

نکته‌ی مهم دیگر، توجه به زیرساخت‌های فکری و عقیدتی انقلاب، به‌ویژه «پیوند دین و سیاست» است. گرچه در این جا هم امام خمینی مهم‌ترین نقش را ایفا نموده است، اما نمی‌توان تلاش‌های شاگردان روحانی ایشان و حتی برخی افراد غیر روحانی را نادیده گرفت.

از جمله شخصیت‌هایی که جزء حلقه‌ی نخست رهبران انقلاب اسلامی ایران بوده است «شهید دکتر محمدجواد باهنر» می‌باشد. فعالیت وی در سال‌های انقلاب، مشارکت در تأسیس جامعه‌ی روحانیت مبارز و مشارکت در تأسیس حزب جمهوری اسلامی به خوبی این مسأله را روشن می‌کند.

کتاب حاضر به پنج فصل تقسیم شده است. در فصل اول به طور اختصار به زندگی‌نامه‌ی شهید باهنر پرداخته‌ایم. در این فصل ویژگی‌های فردی، زندگی علمی - اخلاقی و خلاصه‌ای از زندگی سیاسی ایشان مورد اشاره قرار گرفته است.

در فصل دوم به عنوان مهم‌ترین فصل این کتاب مبارزات دکتر باهنر از اوایل دهه‌ی چهل تا پیروزی انقلاب اسلامی مطرح است. و این فصل، خود به چند مبحث عمده تقسیم شده است. مبارزات قبل از انقلاب شامل مقطع اول از اوایل دهه‌ی چهل تا خرداد ۱۳۴۲، مقطع دوم از سال ۱۳۴۳ تا ۱۳۵۶، و مقطع سوم، سال‌های ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷ که انقلاب شتاب می‌گیرد.

در این فصل، مبارزات دکتر باهنر؛ سخنرانی در مساجد و فعالیت در مدارس و شرکت در جلسات روحانیون تجزیه و تحلیل شده است.

در فصل سوم، به مسؤولیت‌های شهید باهنر بعد از پیروزی انقلاب اسلامی اشاره شده است. فعالیت در سال‌های انقلاب، عضویت در مجلس خبرگان، نمایندگی شورای انقلاب در وزارت آموزش و پرورش، نمایندگی مجلس شورای اسلامی، وزارت آموزش و پرورش، نخست‌وزیری، دبیر کلی حزب جمهوری اسلامی و به علاوه، مشارکت در تأسیس جامعه‌ی روحانیت مبارز و حزب جمهوری اسلامی از جمله مواردی است که در این فصل به آن‌ها پرداخته شده است. البته مسؤولیت‌های شهید باهنر در بستر تحولات انقلاب اسلامی نیز مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

فصل چهارم به مواضع دکتر باهنر در مهم‌ترین حوادث انقلاب اسلامی تعلق دارد. در این فصل، موضع شهید باهنر در مورد حوادثی چون آزادی، جمهوری اسلامی، انقلاب فرهنگی، بحث تعهد و تخصص، ناامنی و اغتشاش در مدارس، پاک‌سازی آموزش و پرورش، سپاه و بسیج، تصرف سفارت آمریکا و قطع رابطه با آن کشور، جنگ تحمیلی و پذیرش و یا عدم پذیرش مسؤولیت‌های اجرایی توسط روحانیت بیان می‌گردد.

در فصل پنجم، دیدگاه‌های شهید باهنر در مورد انقلاب اسلامی و عوامل پیروزی آن، نقش احزاب سیاسی، قانون اساسی، رهبری اسلامی و رابطه‌ی او با مردم، قانون‌گذاری در نظام جمهوری اسلامی و نقش مجلس، علم در اسلام، تشکیلات، سیاست خارجی، نهضت ملی شدن صنعت نفت و مشروطه به طور خلاصه بیان می‌گردد.